

МЕЖДУМЕТИЯ ОТ ЧУЖД ПРОИЗХОД В БЪЛГАРСКИЯ И ЧЕШКИЯ ЕЗИК

Катерина Томова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

The article shows an attempt to research, in a comparative manner, the small numbered but extremely diverse group of interjections of foreign origin in the Bulgarian and Czech languages. The article offers qualifications on the grounds of origin, level of adaptation and way of adoption.

Key words: interjection, adoption, foreign word

През последното десетилетие елементите на езиковата периферия предизвикват все по-голям интерес и се превръщат в обект на изследване на различни лингвистични дисциплини – от класическата граматика до паралингвистиката, психолингвистиката, етнолингвистиката, лингвопрагматиката и др. В това отношение междуметието не представлява изключение. От първите опити на античните граматика да го опишат като част на речта до неотдавна то бе пренасяно на „остатъчен принцип“ (Шаронов 2004: 660), negliжирано и смятано за „заварено дете“ (Ницолова 2008: 275). Дори самият термин **междуметие** (от лат. *interjectiones* – поставена между другите думи, т.е. междинна дума) индикира уникалните му характеристики.

„Междуметието е неизменяема дума, с която се изразява непосредствено чувство (емоция) или емоционално-волева подбуда“ (ГСБЕ 1983: 467). За разлика от всички останали думи като езикова категория то не притежава називна функция, **изразява** емоционално-експресивни, инстинктивни или осъзнати реакции или **възпроизвежда** реални звукови явления с различен произход. Особеното му лексикално значение е обусловено от пълната или частична, но само при някои видове междуметия, липса на понятийност.

Лексикално-семантичните особености на междуметията са една от вероятните причини за тяхната многоизразност. Характерни най-вече за разговорната реч, междуметията реализират конкретното си

значение с помощта на паралингвистични средства – интонация, жестове, мимики и др.

Във фонетично отношение някои от междуметията, главно първичните, могат да бъдат образувани от звукове извън фонемния състав на езика, от емфатично удължени звукове или целите форми могат да бъдат удвоявани и утроявани.

В синтактичен план междуметията не влизат в състава на изречението и като странични думи проявяват независимост по отношение на останалите му части. Същевременно обаче притежават способност да изпълняват функция на самостоятелно изречение с рудиментарна структура, т.е. представляват своеобразен изреченски еквивалент.

Обект на проучване в настоящия текст са българските и чешките междуметия от чужд произход. Ще се опитаме да проследим процесите и начините, по които двата езика приемат и адаптират чуждата лексема, да посочим езиците източници, да предложим класификация на подобни междуметия и да потърсим степента на съпоставимост на явленията в българската и чешката езикова среда.

По отношение на чуждите думи в езиковедската наука в България и в Чехия са налице главно терминологични разлики. В българската лексикология се прави разлика между чуждици и заемки с оглед на необходимостта от присъствие или липсата на такова на дадена дума. Както е известно, за заемките в повечето случаи не съществува синоним с домашен произход, докато чуждиците могат да бъдат заместени с домашна дума. Без да навлизаме в подробности, ще споменем, че периодично в резултат на различни исторически и обществено-политически обстоятелства и в двата социума се появява страх от чуждоезикова инвазия, който кулминира в ожесточена борба за „чистота“ на езика. Заклеймяването на определена дума от чужд произход като излишна и ненужна, т.е. класифицирането ѝ като чуждица, ни се струва твърде крайно. Узусът и здравият езиков усет на всеки народ са естествените фактори, които или напълно адаптират дадена лексема, или я изтласкват в периферията и я елиминират.

Въпреки проявите на фундаментален пуризм до края на 30-те години на миналия век в това отношение чешките езиковеди са по-толерантни. „Чуждите думи не само че обогатяват речниковия запас и ни дават възможност за избор между два еднакви или стилистично различни варианта, но често означават фактите от действителността по-точно или пък направо ги назовават“¹ (Слезаква 2006). Термини-

¹ Преводът мой, К. Т.

те, с които се идентифицират езиковите лексикални елементи от чужд произход, са лексикална заемка (*lexikální výpůjčka/přejímka*) или заета дума (*přejaté slovo*). Фр. Данеш, разширявайки въведения от немския изследовател В. Мозер термин ксенизъм (*xenizmus*), го използва като синоним на заемка и го аргументира като „резултат от междуезикова интерференция, обусловена в повечето случаи от контактите между хората, езиците и културите“ (ЕРЧЕ 2002: 554). Онова, което за българските лексиколози е заемка, чешките учени обикновено наричат интернационализъм – лексема от чужд произход, идентична поне в три езика, два от които не са родствени. Напр. *радио*, *телефон*, а сред междуметията – *браво* – бълг., *bravo* – чеш.ез., *bravo* – англ., *bravo* – исп., *bravo* – тур.

От една страна, броят на елементите от чужд произход в класа на междуметията е сравнително малък, а от друга, се отличават с изключително разнообразие „по произход, време на заемане, сфера на употреба, семантична, стилистична и прагматична натовареност – резултат от междуезикови и межкултурни контакти и взаимодействия“ (Петрова 2011: 406). Ще се опитаме да класифицираме междуметията с оглед на няколко фактора.

I. КЛАСИФИКАЦИЯ ПО ПРОИЗХОД

1. Класически езици – латински, старогръцки, староеврейски. Първите междуметия от чужд произход и в българския, и в чешкия преминават директно от лексикалния състав точно на тези езици, а на по-късен етап чрез редица западноевропейски езици като езици посредници.

Най-старите заемки са от сферата на вероизповеданието и богослужението:

амин (евр.) – *Така да бъде! Да стане!*; *алелуя* (от евр. през лат.) – *Хвалете бога!*; *анатема* (гр.) – *Бъди проклет!*; *осанна* – *Спаси! Помогни! Слава!* – *amen, hosana, anátēma, aleluja* (чеш.). Вероятно поради древността си тези междуметия често влизат в състава на устойчиви словосъчетания и фразеологизми. Напр. *dělat nad někým amen* – *смятам някого за отписан*.

В резултат на семантични предпоставки и прагматична мотивираност част от навлязлата латинска лексика в чешкия език се трансформира и започва да функционира в речта обикновено като многоизразни емоционално-експресивни междуметия.

Jémine е съкращение от *Jesu Domine* (бълг. *Боже Господи*). (Съществува и версия на народната етимологията. Някои го извеждат от *gemini* – *близнаци* по възгласа на баба акушерка, останала силно

учудена от раждането на близнаци. Това обяснение обаче ни се струва крайно неправдоподобно.) *Jémináčku* вероятно е деминутивна форма, а *jéminkote* е получено чрез контаминация с немския израз *mein Gott* – *боже мой*.

Kristus – pro Krista Pána, Kriste Pane, pro pět ran Kristových, pro Kristovy rány (бълг. *За бога! Исусе Христче!*). *Krucifix* (бълг. „разпятие“) – Като междуметие със семантика „*По дяволите!; Дявол да го вземе!; Боже господу!*“ търпи различни евфемистични промени: *kruci, krucinál, krucipísek, krutibrko* и др.

Sakra с множество табуирани форми – *sakramente, sakryš, safra, sakrafolt, sakra, cákryš* и др., е образувано от *sakramentum*, първ. *Светото тайнство или звателен надеж – (Ваие) Светейшество* (бълг. *По дяволите! Дявол да го вземе!*). *Krleš* (гр.) – съкратена славянизирана разговорна форма на *Kyrie eleison* (*Господи помилуй!*), (бълг. *Боже!, Божичко!, Боже Господу!* и др.)

2. Западноевропейски езици – френски, английски, немски, италиански и др. Налага се уговорката, че част от тези междуметия са с латински или гръцки произход, но навлизат в българския, респ. в чешкия именно чрез западноевропейските езици.

В периода на оформяне на националния речеви етикет, а по-късно в резултат на различни модни влияния и двата езика заемат редица етикетни междуметия.

- *Ало!* – *halo!* (чеш.) – от англ. *hallo, hello*, първоначално използвано като израз за подканване на ловни кучета при гонки. В чешкия език навлиза през немски според рубриката „*Drobnosti*“ на сп. „*Naše řeč*“ 3, бр. 8. 1924 г.;
- *Чао!* – *čau!* – от ит. *Ciao!*, образувано от *sciave* „роб“;
- *Мерси!* от френския глагол *mersir* „благодаря“;
- *Пардон!* – *pardon* (чеш.) от *pardoner* (фр.) „прощавам“;
- *Адио!* – от френското „сбогом“ – *adieu/adié* (чеш.);
- *Ахој!* – в английски език първоначално поздрав между моряци (бълг. *Здравей!, Здравсти! Чао!*). Всъщност поздравът е използван от кръстоносците още по време на първите им походи и е образуван от латинския израз *Ad honorem Jesu* (В прослава на Иисус);
- *Їус!* – пряка заемка от немски *tschuss*, използвана в езика на младежите като неформален поздрав (бълг. *Здравей!, Здравсти!, Чао!*).

- *Servus!* – архаизиран поздрав от латински произход с първоначално значение „слуга, роб“, навлязъл през немски; в съвременния чешки език *po servus!* изразява неприятна изненада, учудване или недоволство (бълг. *Ново двајсе! Хубава работа!*)

Социо- и психолингвистичен интерес представлява фактът, че междуметният израз „боже (мой)“ на език, различен от чешкия, от една страна, се използва като евфемизирано проклятие (*по дяволите! Дявол да го вземе!*), но от друга, вероятно в резултат на многовековното християнско табу „Не споменавай напразно името Господне“ се подлага допълнително на различни звукови промени. Напр. *morbleu (morblé), parbleu (parblé), mordi(j)e, mordujé* от фр. *mon Dieu* (*Боже мой*) – бълг. *По дяволите! Дявол да го вземе!*; *hergot* от нем. *Herr Gott* (*Боже Господи*) – бълг. *По дяволите!* и табуирани форми *heršvec, hernajs*. Към същата функционално-семантична група се включва и междуметието от унгарски произход *herdek* (*ördök* – дявол), уподобено на *hergot*.

От италиански език навлизат междуметия, част от които са сходни по отношение на форма, семантика и функции:

- *Браво (брависимо)* от ит. прилагателно *bravo* – отличен, чудесен – *bravo (bravissimo)* – чеш.;
- *Баста* от глагола *bastare* – стигам, достатъчен съм, чеш. (а) *basta (fidli, frydek)*;
- В българския език обаче са налице италиански заемки – междуметия, които не можем да открием в чешкия;
- *Бис* – от лат. „две, два пъти“ (чеш. *Ještě jednou!, Opakovat!*);
- *Варда* – от императивната форма на глагола *guardare* „гледам“ (чеш. *Pozor!*);
- *Вира* – в езика на пристанищните работници команда със значение „вдигай, нагоре“ от глагола *virare* „обръщам“ в повелително наклонение;
- *Майна* – команда „спускай, надолу“ при товарене и разтоварване на кораби от *ammainare* „свивам (платна); свалям (знаме)“;
- *Ресто* – днес архаизирано междуметие, изразяващо отказ, отрицание, възражение, от глагола *restare* – *оставам*.

Немският език като официален за Австро-Унгарската империя, част от която са били Чехия и Моравия, оказва най-силно влияние върху чешкия език на всички равнища, напр. на прагматично ниво започва да се използва като учтива формата за 3 л., ед. или мн.ч., но през XIX век под влияние на френския език се възстановява употребата на 2 л., мн.ч. Групата на германизмите в чешкия език като цяло е

с най-висок процент спрямо останалите лексеми от чужд произход и обхваща на практика целия стилистичен спектър, тъй като немският език е бил не само основен език източник, но и главен език посредник. Освен споменатите вече немски заемки бихме могли да посочим още много други:

- *halt!* – от немската императивна форма *halt* (*стой!*) – бълг. *стой!*, *спри!*;
- *kuš!* – 1. *млък! трай си! шум!*; 2. *куш, легни* (за куче) през нем. *kusch* от фр. глагол *coucher* „лежа“. Въпреки че междуметията са неизменяеми думи, вероятно под влияние на вторични междуметия, образувани от повелителни форми на домашни глаголи, се наблюдава процес на добавяне на флексия *-te* и към междуметия заемки, напр. *kušte!*;
- *laryfáry* от нем. *larifari*, означаващо безсмислено говорене – бълг. *дрън-дрън; дрън-дрън ярина*.
- *marš(-te)!* – през нем. *marsch* от фр. глагол *marsher* „крача“. И българската заемка *марш!*, подобно на чешката, е развила две значения: 1. команда за маршировка – *ходом марш!* 2. нареждане за напускане – *марш оттук!*
- От нем. *mord* „убийство“ обикновено като част от словосъчетания *mord hadry*, *mord(set)sakra*, които изразяват яд, гняв или учудване – бълг. *по дяволите!*, *дявол да го вземе!*, се образуват хибридни в етимологичен план лексеми (нем.+чеш.+лат.).
- Чешките етимолози извеждат произхода на междуметието *hura* от немския глагол *hurren* „движа се бързо“, докато в българския език *ура* е заемка от тюркски произход през руски.

3. Други езици

Въвеждаме тази подгрупа главно заради българския език, спрямо който турският е изпълнявал идентична на немския функция в чешка езикова среда. Многовековният фактически билингвизъм, в който е бил принуден да съществува българинът, а впоследствие и териториалната близост на езиковите общности обуславят изобилието от турцизми, част от които са с арабско-персийски произход, и перманентното им присъствие в съвременната езикова ситуация. „В неофициалните сфери на общуване започва лексикална интерференция между двата езика, а по-късно и трайно установяване на елементи от по-престижния, прагматично доминиращ език – турския, в лексикалната система на българския език“ (Тишева, Хауге 2002: 15). Изключи-

телно красноречив е фактът (уникален – в чешки не открихме подобна лексема!) на заемане на първични междуметия *vah*, *vau* – *вах*, по-често с редуциране на гласна *a* – *въх*, *въъ*; *вай* (*въй*, *въъ*), които обикновено са ярки носители на национална специфика, напр. рус. *ой!*, *ай!*; ит. *eh!*, *tah!*, *toh!*. Повечето от междуметията турцизми запазват изходната си семантика и функционалната си употреба – *аман*, *аферим*, *ашколсун*, *мерхаба* (*мераба*, *мараба*), *разгеле*, *сакън*, *хайде* (*хай*, *ай*, *айде*), *ядец*, *язък*. Единствено при „аман“ е налице известно стесняване в семантично отношение, тъй като на български междуметието не може да изразява одобрение или изненада.

4. Съвременни заемки от английски език

С помощта на американската филмова индустрия, телевизионните реклами, компютърните игри, музиката и комиксите, за които са дори типичен жанров елемент, интензивно навлизат междуметия като:

- *Oops!* – *онс!*, *унс!*; чеш. *ups*;
- *Wow* – *уау!*; чеш. *Wau*, *vau*, *uau*;
- *Yes* – *йес!*; чеш. *yes*;
- *Sorry* – *сопи!*; чеш. *sory*;
- *Bay-bay* – *бай!*, *бай-бай!*; чеш. *bay-bay*;
- *o.k.* – *окей*; чеш. *oukej*;
- *o yeah* – *о ъе!*; чеш. *ou yeah*;
- *blah-blah* – *бла-бла* (-бла); чеш. *bla-bla*, *blah-blah*.

В писмен вид най-често се появяват в периодичния печат, а в разговорната реч са характерни за езика на младите хора. Едно по-подробно изследване на прагматиката, начините на превод и колокациите на тези най-нови междуметия би предложило допълнителен аспект и конкретизирало влиянието на английския върху съвременния български и чешки език.

II. КЛАСИФИКАЦИЯ ПО СТЕПЕН НА АДАПТИРАНЕ

В процеса на заемане, както е известно, винаги активен фактор е езикът приемник, а не езикът източник. Чуждият елемент бива подлаган на адаптиране и приспособяван към фонетичната, граматичната и правописната система на езика, в резултат на което „заживява собствен живот“ в новата езикова среда, натоваарван често с допълнителни конотации. Това обяснява факта, че при превод на езика, от който е заета чуждата лексема, нерядко вече не може да бъде машинално заменена с „оригинала“.

С оглед на степента на адаптиране на междуметията от чужд произход се оформят две основни групи:

А. Напълно интегрирани – често носителите на езика дори нямат усещане за чуждост, напр. бълг. – *ура, ядец*; чеш. – *jo* (нем.), *fakt* (лат.).

Б. Частично интегрирани – *йес, бла-бла-бла; yes, blah-blah-blah/bla-bla-bla*.

Обикновено българският език адаптира заемката с оглед на нейното произношение, а не на правописната ѝ форма, т.е. приема я в транскрибираня, а не в транслитерирания ѝ вид, напр. *стоп, bravo*, респ. на чеш. *stop, bravo*. „По-сложно е положението при думите, заети от езици, при които има голямо разминаване между изговора и изписването на думата. Точно такъв е английският език и независимо от споменатия принцип на възприемане на чуждите думи, много често се срещат противоречия или колебания при представянето на думата в българския език“ (Зидарова 2007: 56). Например при заемане на лексемата *o.k.* (всъщност съкращение от израза *all correct*) българският език транслитерира първата част на думата, а втората я транскрибира – *окей*. Междуметиято *oops!* пък се появява и като *onc!*, и като *unc!*.

В чешкия език адаптирането главно на английските заемки също минава през няколко етапа. Ф. Данеш прави следния преглед на възможните комбинации между правопис и произношение (Данеш 2002: 32):

- английски правопис и английско произношение – *bay-bay*;
- чешки правопис и английско произношение – *oukej*;
- английски/чешки правопис и английско произношение – *o.k./oukej*;
- английски правопис и чешко произношение съгласно с правописа – *bingo*;
- чешки правопис и чешко произношение – не открихме сред междуметията подобен пример.

III. КЛАСИФИКАЦИЯ ПО НАЧИН НА ЗАЕМАНЕ

В рамките на тази класификация различаваме на първо място лексеми, заети директно като междуметия, т.е. езикът приемник ги разпознава и включва в класа на междуметията, напр. *чао, бис, уви*, на чеш. – при *halo, hurá, pardon*. Причината вероятно е, че основната част от тези думи функционират като междуметия и в изходния език.

Вторият тип обхваща чужди лексеми – други части на речта, които впоследствие развиват междуметна употреба и които бихме могли да характеризираме като вторични междуметни заемки. Например *супер* навлиза в българския и в чешкия език първоначално като предс-

тавка в различни латински заемки със семантика „най-“, „свръх-“. По-късно се отделя и започва да се използва като неизменяемо прилагателно, после като наречие, което развива междуметна употреба (супер! – чеш. *super!/supr!*). На подобен процес на „междуметизация“ е подложена чешката лексема от латински произход *prima*, заета като съществително име за означаване на: 1. *първи гимназиален клас* 2. *основен тон, първа струна*. След това се появяват омоними: *prima*, прил. – отличен, превъзходен, и *prima*, нар. – *отлично, чудесно*.

Понякога по различни причини, въпреки че заемат една и съща дума, в единия от езиците приемници тя не успява да развие междуметна употреба. Например *echo* (от гр. през лат. през нем.) в чешкия език функционира само като същ. „1. *книж.* ехо, отзвук, ек, отглас 2. *разг.* предупреждение, известие, знак; *dát někomu echo* – предупрежда, известя някого“ (ЧБР 2002: 202) или като част от сложни думи със значение „звук“ – *echograf*. На български освен идентичните употреби лексемата се използва и като многоизразно междуметие: „б. ео и ехо – *межд.* обикновено удължено – възглас, вик на излетници, туристи за израз на добро, бодро настроение, като поздрав или установяване на връзка помежду си“ (БТР 1994: 219).

В резултат на направеното проучване на малобройната, но изключително разнородна група на зетите междуметия в българския и чешкия език се оформят следните заключения:

1. И в двата езика обогатяването на лексикалния фонд чрез заемане на елементи от чужд произход не изключва междуметията въпреки периферната им позиция в системата на езика. Дори в количествено отношение е налице съответствие – броят на регистрираните от нас зети български и чешки междуметия е по около 50-60 единици.

2. С оглед на класификацията на междуметия установихме, че по правило се заемат вторични междуметия, т.е. образувани от пълнозначни думи. Изключение правят тур. *вах, вай* с последващи промени *въх, въй, въ* и съвремените английски лексеми – *уау, унс, о йе*. Най-многобройни са контактовите междуметия, главно формули от речевия етикет и изрази от областта на спорта. Сред емоционално-експресивните междуметия заемките са сравнително малко вероятни поради психолингвистични фактори – индивидът донякъде инстинктивно избира да изрази емоцията си с домашна лексема. Ядрото от оноματοпеи се състои от много стар конвенциализиран лексикален пласт, който трудно би допуснал заемки. Единствено *клик (щрак!)*, което спорадично се появява в някои български реклами като междуметие, прави изключение. Въпреки това звуко- и образоподрожания-

та, образувани от съкратени глаголни форми, т.нар. глаголни междуметия, предполагат потенциална възможност за образуване на междуметия от чужд произход.

3. Във връзка с обективни културно-исторически, геополитически и икономически фактори и в изследваните езикови ситуации се очертава по един основен език източник, в миналото турски за българския език, респ. немски за чешкия, а днес английски и за двата езика.

4. Процесът на адаптиране на чуждите лексеми е отворен и динамичен, преминава през сходни етапи, като крайната цел е една и съща – максимално одомашняване и натурализиране на междуметията, а при невъзможност поради различни причини – елиминирание от речниковия състав.

5. Съществуват два аспекта на езикова компетентност по отношение на междуметията заемки. Първият – в рамките на родния език – е свързан с умението или „неумението на хората да си служат с чуждите думи. Както и с всяка друга лексикална единица, така и с чуждата дума трябва да се отнасяме с необходимата речева култура. [...] Домашна или чужда, всяка дума трябва да е преди всичко уместно употребена“ (Зидарова 2007: 59). Вторият аспект се проявява при чуждоезиковото обучение – „от една страна, използването на междуметия е характерно за високи нива на владееене на чужд език. От друга страна, адекватното използване на междуметия компенсира недостига на знаменателни думи на ранни етапи на овладяване на езика“ (Петрова 2011: 406).

Изучаването на българските и чешките междуметия, в това число и на заетите, в съпоставителен план би допринесло за разрешаването на някои спорни не само теоретични, но и с оглед на практиката, моменти: кое е междуметие и кое – не, как да бъдат фиксирани в речниците, как да бъдат превеждани от един език на друг, как да бъдат усвоявани в рамките на чуждоезиковото обучение, какви са функциите им като прагматични маркери и др. Всяко проучване на лексеми от чужд произход, вкл. и на междуметия, допринася за анализа на конкретни междуезикови и междукултурни връзки и изяснява механизмите за удовлетворяване на все по-специфичните и диференцирани комуникативни потребности в съвременния свят.

ЛИТЕРАТУРА

- БТР 1994:** *Български тълковен речник*. Изд. IV. София: Наука и изкуство, 1994.
- ГСБЕ 1983:** *Граматика на съвременния български книжовен език. Т. 2. Морфология*. София: Изд. на БАН, 1983.
- Данеш 2002:** Daneš, F. Xenizmy v dnešní češtině. // *Čeština univerzálna a specifika*. Praha: 2002, 29–35.
- ЕРЧЕ 2002:** *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002.
- Зидарова 2007:** Зидарова, В. Отново за чуждите думи в съвременния български книжовен език. // *Научни трудове на Филологическия факултет*, том 45, кн.1. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2007, 51–59.
- Краус, ред. 2006:** Krause, J. *Nový akademický slovník cizích slov*. Pod ved. J. Krause. Praha: Academia, 2006.
- Ницолова 2008:** Ницолова, Р. Междуметията – заварените деца на граматиката. // *В търсене на смисъла и инварианта*. Под ред. на Я. Бъчваров. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008, 275–285.
- Петрова 2011:** Петрова, Кр. Междуметия заемки в българския и руския език. // *Езикът и социалният опит. Проблеми на социолингвистиката* X. В. Търново: Знак 94, 2011, 400–407.
- Рейзек 2001:** Rejzek, J. *Český etymologický slovník*. Praha: Leda 2001.
- Слезакова 2006:** Slezáková, M. Wow! To ‘sem teda nečekala! Oops! To ‘sem nechtěla! O cizích slovech, ale nejen o nich. // *Naše řeč 2.ročník 89*, 2006. 20.10.2011 <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>>.
- Тишева, Хауге 2002:** Тишева, Й., Р. Хауге. Заемане на прагматични частици. // *Билингвизъм и диглосия. Проблеми на социолингвистиката VII*. София, 2002, 10–17.
- ЧБР 2002:** *Чешко-български речник. Т. I–II*. София: Труд§Прозорец, 2002.
- Шаронов 2004:** Шаронов, А. Назад к междуметиям. // *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии*. Москва: Наука, 2004, 660–666.